

Eliza Lubojańska, Ewa Sąsiadek

Wyjazd szkoleniowy w ramach Programu Erasmus+ do Knjižnice Univerze v Ljubljani (Lublana, 16–20 maja 2016 r.)

Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media nr 4 (23), 199-206

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Eliza Lubojańska

Biblioteka Teologiczna
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: eliza@wtl.us.edu.pl

Ewa Sąsiadek

Biblioteka Teologiczna
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: ewa@wtl.us.edu.pl

Wyjazd szkoleniowy w ramach Programu Erasmus+ do Knjižnice Univerze v Ljubljani (Lublana, 16–20 maja 2016 r.)

W dniach 16–20 maja 2016 r. pracownicy Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Eliza Lubojańska i Ewa Sąsiadek, odbyły szkolenie w ramach programu Erasmus+ w uniwersyteckich bibliotekach stolicy Słowenii, Lublany.

Pobyty szkoleniowy na Uniwersytecie w Lublanie rozpoczął się od wizyty u dr Mojcy Kotar, która zajmuje się nadzorem nad funkcjonowaniem bibliotek całej sieci uniwersyteckiej. Spotkanie było okazją do uzyskania podstawowych informacji dotyczących uczelni, jej bibliotek oraz bibliotekarstwa słoweńskiego.

Niewielka, licząca ponad 2 mln mieszkańców Słowenia może poszczycić się dobrze zorganizowaną siecią biblioteczną, na którą składają się: Biblioteka Narodowa i Uniwersytecka, 60 bibliotek publicznych, 81 bibliotek akademickich, w tym 53 finansowane przez państwo oraz 28 prywatnych. Zaletą słoweńskiego bibliotekarstwa jest funkcjonowanie ujednoliconego, narodowego systemu bibliotecznego – COBISS, oraz narodowego systemu bibliograficznego – SICRIS, prowadzonych przez Instytut informacyjnych znanosti (IZUM), niezależną publiczną instytucję naukową. Pierwszy z systemów, COBISS (Cooperative Online

Bibliographic System and Services), obejmujący system biblioteczny, wspólny katalog oraz kartotekę wzorcową¹, powstał w 1987 r. i został zaimplementowany we wszystkich słoweńskich bibliotekach naukowych oraz w większości bibliotek publicznych i szkolnych. Jest to bardzo dobre rozwiązanie zarówno dla bibliotekarzy – katalogerów, jak i dla użytkowników bibliotek, którzy, korzystając z jednego interfejsu, mogą przeglądać zbiory słoweńskich bibliotek. Usprawnia to także proces wypożyczeń międzybibliotecznych.

Z kolei SICRIS (Slovenian Current Research Information System) to system bieżącej informacji naukowej o instytucjach i grupach badawczych oraz naukowcach. Znajdują się w nim szczegółowe dane bibliograficzne na temat publikacji naukowych, projektów i programów, w których uczestniczą pracownicy poszczególnych jednostek. Każdy naukowiec posiada swój indywidualny profil ze szczegółowymi danymi dotyczącymi przebiegu kariery naukowej, publikacji, uczestnictwa w projektach, a nawet znajomości języków obcych. Oprócz wykazu publikacji bibliografia zawiera także informacje o cytowaniach w bazach Web of Science i Scopus. SICRIS jest wykorzystywany w procesie ewaluacji pracowników i jednostek naukowych (Ambrožič, Žumer, 2015, s. 733–735).

Interesującą inicjatywą, mającą na celu monitorowanie efektów działalności naukowej słoweńskich badaczy, jest system COBISS/SciMet (COBISS Science Metrics). Umożliwia on łatwe i szybkie wyszukiwanie, przeglądanie, analizę i przetwarzanie danych dotyczących prac autorów znajdujących się w publikacjach indeksowanych przez bazy Web of Science i Scopus. W systemie istnieje możliwość błyskawicznego wygenerowania listy stu najczęściej cytowanych prac naukowców według liczby cytowań w bazie Web of Science i Scopus w ciągu ostatnich dziesięciu lat.

W Słowenii obowiązuje ustawa o bibliotekach z 2001 r., która określa struktury organizacji i działania wszystkich typów bibliotek. Za finansowanie działań bibliotecznych odpowiedzialne jest państwo oraz samorządy. Egzemplarz obowiązkowy w Słowenii obejmuje zarówno drukowane, jak i elektroniczne materiały, a otrzymująca te egzemplarze Biblioteka Narodowa i Uniwersytecka pełni także funkcję koordynatora w tym zakresie. Każdy wydawca zobowiązany jest do przekazywania 4 egzemplarzy publikacji, z których 2 są przeznaczone dla Biblioteki

¹ Formatem bibliograficznym jest COMARC będący zmodyfikowaną wersją UNIMARC. Każdy opis bibliograficzny musi zawierać numer klasyfikacji UKD, który stanowi podstawę klasyfikacji księgozbioru podręcznego w czytelnich.

Uniwersytetu w Mariborze. W odniesieniu do publikacji dotowanych przez państwo na wydawcy spoczywa obowiązek dostarczenia 16 egzemplarzy, z czego 12 jest rozprowadzanych do centralnych bibliotek regionalnych, a pozostałe do dwóch zagranicznych – w Klagenfurcie i Trieście, które służą lokalnym słoweńskim wspólnotom (Ambrožič, Žumer, 2015, s. 730).

Uniwersytet Lublański, założony w 1919 r., jest największą i najstarszą uczelnią oraz ośrodkiem badawczym w Słowenii (pozostałe uniwersytety znajdują się w miastach: Maribor, Koper i Nova Gorica). Na 23 wydziałach i w 3 akademiach studiuje ponad 45 tys. osób oraz zatrudnionych jest ponad 3 tys. wykładowców. Uczelnia znajduje się w grupie najlepszych 500 uniwersytetów na świecie, według rankingu ARWU Shanghai, Times THES-QS oraz WEBOMETRICS.

Sieć biblioteczną Uniwersytetu Lublańskiego charakteryzuje decentralizacja. W jej skład wchodzi 38 bibliotek akademickich i 2 biblioteki uniwersyteckie – Centralna Biblioteka Techniczna oraz Biblioteka Narodowa i Uniwersytecka. Dwie ostatnie są członkami stowarzyszonymi Uniwersytetu, a usługi pełnione przez nie na rzecz uczelni określone są w kontrakcie. Koordynacją wspólnych działań sieci zajmują się: prorektor, Rada Biblioteczna, Uniwersyteckie Biuro Usług Bibliotecznych w rektoracie oraz kierownicy poszczególnych bibliotek. Współpraca obejmuje m.in.: ustalanie zasad dotyczących ogólnych warunków usług i działań bibliotek Uniwersytetu oraz oprogramowania dla wspólnego katalogowania, gromadzenia, wypożyczeń itp.; udział w konsorcjach dla źródeł elektronicznych; tworzenie zasobów Biblioteki Cyfrowej i Repozytorium Uniwersyteckiego; opracowanie strategii działań promocyjnych.

Misją zrzeszonych w Lublanie bibliotek akademickich jest zarządzanie platformą usług, informacji i wiedzy. Prowadzą one usługi biblioteczne, dysponują zasobami informacyjnymi w zakresie prowadzonych na uczelni studiów i badań. Pełnią funkcję centrów informacji naukowej i zawodowej. Biblioteki akademickie tworzą również bibliografie osobowe nauczycieli, naukowców i innych pracowników uczelni. Stanowią wsparcie dla otwartego dostępu w nauce i dla otwartej e-edukacji wyższej. Głównymi użytkownikami bibliotek są studenci, wykładowcy, naukowcy oraz pozostali pracownicy uniwersytetu. Studenci, chcąc korzystać z liczących ponad 3 mln zbiorów oraz wielu usług bibliotecznych, zobligowani są do uiszczenia opłaty członkowskiej na początku studiów.

Zwiedzanie bibliotek uczelnianych rozpoczęło się od wizyty w Centralnej Bibliotece Nauk Społecznych (Osrednja družboslovna knjižnica

Jožeta Goričarja). Jest to jedna z największych bibliotek wchodzących w skład sieci bibliotek uniwersyteckich w Lublanie, a jej księgozbiór liczy około 200 tys. woluminów. W placówce zatrudnionych jest 12 pracowników, w tym 9 bibliotekarzy dziedzinowych. Duży nacisk kładzie się tu na kształcenie użytkowników w zakresie rozwijania kompetencji informacyjnych oraz korzystania z różnorodnych baz danych i kolekcji cyfrowych. Z powodzeniem implementuje się innowacyjne narzędzia i technologie informatyczne, czego przykładem jest aplikacja Aurasma umożliwiająca wizualizację lokalizacji materiałów bibliotecznych w otwartym dostępie. Biblioteka współuczestniczy w prowadzeniu zajęć seminaryjnych w języku słoweńskim i angielskim, przygotowując szkolenia e-learningowe dla określonych grup uczestników. Studenci po szkoleniu zobowiązani są do wykonania określonych zadań, co jest warunkiem otrzymania zaliczenia. O skuteczności i poziomie realizowanych przedsięwzięć świadczą wysokie noty Biblioteki otrzymywane podczas oceny jednostki przez komisję akredytacyjną i studentów.

Drugiego dnia można było zapoznać się z funkcjonowaniem Biblioteki Narodowej i Uniwersyteckiej (Narodna in univerzitetna knjižnica – NUK), która jest największą biblioteką słoweńską. Pełni ona funkcję biblioteki narodowej, ale też biblioteki uniwersyteckiej i narodowego repozytorium. Do kluczowych zadań księżnicy należy zbieranie, przechowywanie, ochrona i udostępnianie narodowych baz danych, innych materiałów bibliotecznych oraz źródeł informacyjnych.

Początki biblioteki sięgają 1774 r., kiedy to cesarzowa Maria Teresa wydała dekret, na mocy którego około 640 książek ocalałych z pożaru rozwiązanego Kolegium Jezuickiego w Lublanie przekazano do użytku publicznego w nowo utworzonej bibliotece Liceum Lublany. Po zlikwidowaniu Liceum w 1850 r. biblioteka stała się główną biblioteką prowincji. Wraz z założonym w 1919 r. Uniwersytetem w Lublanie przejęła funkcję centralnej biblioteki uniwersyteckiej, a w 1921 r. stała się biblioteką państwową. W 1945 r. ostatecznie została przemianowana na Bibliotekę Narodową i Uniwersytecką (*Welcome...*, s. 3).

Podczas pobytu szkoleniowego można było także zwiedzić budynek księżnicy, uważany za jedno z największych osiągnięć znakomitego słoweńskiego architekta, Józefa Plečnika. Gmach, zbudowany w latach 1936–1941, przypomina znajdujący się w tym samym miejscu, a zniszczony przez trzęsienie ziemi w 1895 r., były dwór książęcy Auerspergów. Uwagę zwraca dwubarwna, ceglano-kamienna fasada oraz umiejscowione wzdłuż budynku pomniki słoweńskich literatów. Biblioteka składa się z czterech skrzydeł i centralnego korytarza. Do znajdującej się na pierwszym piętrze czytelnicy głównej z ciemnego ko-

rytarza prowadzą monumentalne schody, co symbolizuje centralną myśl o architekturze budynku – „z ciemności niewiedzy ku światłu nauki”. Materiałem dominującym w czytelniku jest drewno (stoły i krzesła, dwupoziomowe regały), z kolei okładzina ścian i posadzek klatki schodowej oraz kolumny wykonane zostały z czarnego marmuru (Galusek, Rydiger, 2006, s. 210–212).

Zbiory Biblioteki Narodowej i Uniwersyteckiej liczą około 2 mln 800 tys. woluminów. Biblioteka może poszczycić się bogatą kolekcją zbiorów specjalnych, m.in. rękopisów, starodruków i map. Na uwagę zasługują również zbiory dokumentów życia społecznego i szarej literatury oraz kolekcja publikacji słoweńskiej diaspory. Ze zbiorów elektronicznych należy wspomnieć o serwisie Mrežnik (portal informacyjnych virov). Jest to portal różnorodnych elektronicznych źródeł informacyjnych (pełny dostęp do większości z nich mają użytkownicy Biblioteki Narodowej i Uniwersyteckiej oraz bibliotek wchodzących w skład sieci uniwersyteckiej). Do przeszukiwania zbiorów służy multiwyszukiwarka mEga iskalnik umożliwiająca docieranie do wielu kolekcji pełnotekstowych książek elektronicznych i encyklopedii. Jest ona przystosowana m.in. do obsługi czytelników niewidomych, gdyż interfejs umożliwia odtwarzanie treści artykułów w postaci dźwiękowej, dostępna jest także opcja tłumaczenia tekstów. Ponadto biblioteka zarządza Biblioteką Cyfrową Słowenii (Digitalna knjižnica Slovenije), w której, oprócz książek i artykułów, gromadzone są fotografie, mapy, plakaty, nagrania dźwiękowe i inne muzykalia.

Z bogatych zbiorów biblioteki korzystać może każdy czytelnik powyżej 15. roku życia. Członkostwo (na jeden dzień, trzy miesiące lub rok) jest płatne. Jednym z ciekawszych rozwiązań jest system rezerwacji miejsca w czytelniku. Czytelnik dokonuje rezerwacji już w szatni, za pomocą karty bibliotecznej. Następnie w ciągu 10 minut zobowiązany jest do potwierdzenia zajęcia miejsca przy użyciu skanera. Drzwi do czytelnika otwierane są automatycznie za pomocą karty, każde wyjście jest rejestrowane, a w ciągu dnia czytelnik może opuścić stanowisko maksymalnie na 100 minut.

Trzeciego dnia można było poznać Centralną Bibliotekę Techniczną (Centralna tehniška knjižnica Univerze – CTK). Jest to główna biblioteka i centrum informacyjne w zakresie nauk ścisłych i technicznych w Słowenii oraz jednocześnie jedno z centrów European Patent Office (PATLIB). Zbiory drukowane liczą ponad 150 tys. książek, 600 tytułów czasopism oraz 70 tys. norm. Biblioteka zapewnia dostęp do ponad 20 bibliograficznych baz danych i około 6 tys. czasopism elektronicznych oraz wielu specjalistycznych e-słowników i opisów patentowych. Zbiory

cieszą się dużym zainteresowaniem użytkowników, dlatego centrum czynne jest w tygodniu aż do północy.

W kolejnych dniach wizytowane były biblioteki wydziałowe i instytutowe, licznie reprezentowane na Wydziale Filozoficznym, gdzie znajduje się Centralna Biblioteka Humanistyczna (Osrednja humanistična knjižnica Filozofske fakultete – OHK FF), w skład której wchodzi 18 bibliotek katedralnych. W czasie pobytu można było odwiedzić m.in. bibliotekę filozofii, geografii, bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, studiów słoweńskich i slawistyki oraz studiów azjatyckich. Ta ostatnia zasługuje na szczególne zainteresowanie ze względu na pokaźną kolekcję zbiorów sinologicznych, stanowiącą w dużej mierze dary instytucji azjatyckich.

Centralna Biblioteka Humanistyczna (pomimo swojej nazwy) jest przykładem decentralizacji sieci bibliotecznej uniwersytetu. Widoczne są duże problemy lokalowe: poszczególne biblioteki rozproszone są na kilku piętrach budynku, zajmują niewielkie pomieszczenia, jako magazyny często wykorzystywane są nawet korytarze. Niewiele miejsc jest przeznaczonych dla czytelników, często są one usytuowane tuż obok stanowisk bibliotekarzy, co zdecydowanie obniża komfort pracy obu stron.

Ostatni dzień był okazją do zapoznania się z funkcjonowaniem i zbiorami Biblioteki Wydziału Teologicznego (Teološka fakulteta – Knjižnica). Wydział Teologiczny należy do mniejszych jednostek naukowych Uniwersytetu w Lublanie², chociaż był jednym z pięciu wydziałów założycielskich uczelni w 1919 r. – obok wydziałów prawa, filozofii, technologii i medycyny. W 1952 r. studia teologiczne zostały zawieszono, przywrócono je po odzyskaniu niepodległości przez Słowenię w 1992 r. Budynek Wydziału wraz z mieszczącą się w niej biblioteką jest miejscem szczególnym. Dziewiętnastowieczny gmach, zwany Aloysianum³, otoczony krużgankami z wewnętrznym dziedzińcem, stanowi przyjazną przestrzeń dla studentów.

Z Biblioteki Wydziału Teologicznego korzystać może każda osoba zainteresowana teologią. Księgozbiór biblioteczny liczy 95 tys. woluminów książek oraz 250 tytułów czasopism, użytkowanych przez 760 aktywnych czytelników⁴. Tematyka gromadzonych zbiorów koncentruje się głównie na zagadnieniach teologicznych oraz szeroko pojętej hu-

² Studia teologiczne można odbywać również w oddziale zamiejscowym uczelni w Mariborze, gdzie także funkcjonuje Biblioteka Teologiczna.

³ Pierwotnie, od 1846 r. w budynku mieściło się seminarium.

⁴ Osoby, które w ciągu roku nie korzystały z biblioteki, wykreślone są z bazy czytelników. Po upływie tego terminu konieczna jest ponowna rejestracja.

manistycy i naukach społecznych. Zakup literatury w znacznej mierze obejmuje tytuły anglojęzyczne. Kolekcja wzbogacana jest darowiznami od osób duchownych i naukowców. Księgozbiór zgromadzony w czytelni udostępniany jest prezencyjnie, jednak część materiałów można wypożyczać na zewnątrz. Co więcej, w księżnicy można zakupić publikacje wydawane przez macierzystą jednostkę.

Podsumowując kilkudniowy pobyt w bibliotekach słoweńskich, trzeba zwrócić uwagę na kilka elementów charakteryzujących te instytucje. Są to przede wszystkim dążenia do digitalizacji zasobów i tworzenia cyfrowych repozytoriów o rozbudowanym systemie wyszukiwania. Przykładowo w Bibliotece Cyfrowej Uniwersytetu w Lublanie istnieje możliwość przeglądania jej zawartości według 68 kategorii tematycznych oraz typu publikacji, co pozwala ograniczyć wyniki wyszukiwania m.in. tylko do prac recenzowanych. Idea Open Access jest szeroko realizowana także w formie narodowego portalu naukowego (Nacionalni portal odprte znanosti) powstałego w 2013 r., skupiającego repozytoria i biblioteki cyfrowe wszystkich słoweńskich uczelni. Centralne repozytorium gromadzi prace dyplomowe, magisterskie, doktorskie oraz publikacje pracowników uniwersytetów i innych słoweńskich instytucji naukowych. Obecnie w systemie zdeponowane są ponad 172 tys. pełnotekstowych dokumentów (Ojsteršek, 2014, s. 397–398).

Specyfiką słoweńskiego systemu bibliotecznego są ponadto bardzo wysokie wymagania stawiane bibliotekarzom. Na katalogowanie zbiorów konieczne jest uzyskanie licencji poprzedzonej kosztownym państwowym egzaminem w zakresie znajomości różnego typu dokumentów (np. można mieć licencję tylko na wydawnictwa ciągłe). Otrzymane uprawnienia nie są bezterminowe – do niedawna można było je stracić w przypadku nieskatalogowania odpowiedniej liczby dokumentów w ciągu roku, a nadal licencja odbierana jest za zbyt wiele błędów popełnianych podczas opracowania zbiorów. Od bibliotekarzy wymaga się bardzo dobrej znajomości języka angielskiego, która często jest warunkiem przyjęcia do pracy w bibliotece. Należy podkreślić, że we wszystkich wizytowanych bibliotekach ich pracownicy sprawnie posługiwali się tym językiem, nierzadko także innymi. Jest to z pewnością efekt bardzo dobrej edukacji, rozwijającej się turystyki oraz wymagań stawianych na rynku pracy (warunkiem uzyskania prawie każdej pracy w Słowenii jest potwierdzenie znajomości jednego języka obcego). Nie dziwi zatem fakt, że osoby odwiedzające Lublanę bez problemu mogą porozumiewać się z jej mieszkańcami.

Wizyta w bibliotekach stolicy Słowenii stała się okazją do wymiany doświadczeń w zakresie realizowanych usług i organizacji pracy komó-

rek bibliotecznych. Bibliotekarstwo słoweńskie, pomimo swojej krótkiej historii, w pełni zasługuje na określenie „nowoczesne”. Za sprawą dobrze prowadzonej polityki bibliotecznej wypracowało jeden narodowy system biblioteczny i wspólny narodowy system bibliograficzny. W myśl polityki Open Access podejmowanych jest wiele wspólnych działań, a nowoczesne technologie służące realizacji bogatego spektrum usług wykorzystywane są na szeroką skalę. Dzięki temu biblioteki słoweńskie wychodzą naprzeciw potrzebom młodego, wymagającego użytkownika.

Literatura

- [1] Ambrožič, M., Žumer, M. (2015). Libraries and the library system of Slovenia. *Library trends*, 63(4), 725–744.
- [2] Galusek, Ł., Rydiger, M. (2006). *Jože Plečnik. Architekt i wizjoner = architect and visionary, 1872–1957*. Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury.
- [3] Ojsteršek, M. [i in.] (2014). Establishing of a Slovenian open access infrastructure: a technical point of view, *Program*, 48(4), 394–412.
- [4] *Welcome to NUK. Guide for users* (2016). Pobrane z: http://www.nuk.uni-lj.si/eng/sites/default/files/dokumenti/2016/WelcomeToNUK_2016.pdf. (13.09.2016).